

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

ОЦІНКА СТАНУ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТРУКТУРИ ДЕПОЗИТНИХ ПОРТФЕЛІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

ESTIMATION OF THE STATE OF RESOURCE SUPPLY AND STRUCTURE OF DEPOSIT PORTFOLIO OF UKRAINIAN BANKS

Бездітко Ю.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Херсонський національний технічний університет

Драгоєва В.В.

магістрант,
Херсонський національний технічний університет

Bezditko Yurii

Ph.D., Associate Professor,
Department of Finance, Banking and Insurance
Kherson National Technical University

Dragoeva Viktoriia

Masters in Finance, Banking and Insurance
Kherson National Technical University

У статті проведено аналіз динаміки і структури депозитів банківської системи України. Зокрема, у процесі дослідження було виявлено, що український депозитний ринок почав повільно відроджуватися після падіння, викликаного військово-політичною невизначеністю та девальвацією гривні, хоча за досліджуваній період структура депозитного портфеля банків України буде нестабільною. Лідерами депозитного ринку України були великі системні банки, насамперед із державною формою власності, а також банки з іноземним капіталом. Однак оцінка структури залучених депозитів за строками показує їх негативну динаміку – зростання питомої ваги поточних депозитів і зменшення строкових, особливо довгострокових. Крім того, майже половина депозитів була у іноземній валюті. Важливою особливістю депозитного ринку України є концентрація основної суми депозитних ресурсів банківської системи України у невеликій кількості банків.

Ключові слова: депозит, депозитний ринок, депозитна політика, довгостроковий депозит, короткостроковий депозит.

В статье проведен анализ динамики и структуры депозитов банковской системы Украины. В частности, в процессе исследования было выявлено, что украинский депозитный рынок начал медленно возрождаться после падения, вызванного военно-политической неопределенностью и девальвацией гривны, хотя за исследуемый период структура депозитного портфеля банков Украины была нестабильной. Лидерами депозитного рынка Украины были крупные системные банки, в первую очередь с государственной формой собственности, а также банки с иностранным капиталом. Однако оценка структуры привлеченных депозитов по срокам показывает их отрицательную динамику – рост удельного веса текущих депозитов и уменьшение срочных, особенно долгосрочных. Кроме того, почти половина депозитов была в иностранной валюте. Важной особенностью депозитного рынка Украины является концентрация основной суммы депозитных ресурсов банковской системы Украины в небольшом количестве банков.

Ключевые слова: депозит, депозитный рынок, депозитная политика, долгосрочный депозит, краткосрочный депозит.

The world experience shows that the banks create the financial resources mainly due to raising funds of individuals and legal entities in the form of deposits. The result of this activity largely depends on the proper organization of this process, its implementation tools and continuous monitoring of their efficiency. Therefore, the aim of this re-

search is to assess the state of resource support and the structure of deposit portfolios of both individual banks and the banking system of Ukraine as a whole. In the course of the study, the general scientific methods of comparison, system analysis, grouping method, statistical analysis, graphical representation of the results of the analysis have been used. In the course of the study it was discovered that the Ukrainian deposit market began to slowly revive after the decline caused by political and military uncertainty and hryvnia devaluation, although the structure of the deposit portfolio of banks of Ukraine was instable for the investigated period. Systemically important banks, primarily state-owned, as well as banks with foreign capital were the leaders of the deposit market of Ukraine. However, the assessment of the structure of the deposits sourced by the terms shows a negative dynamics – an increase in the share of current deposits and, consequently, the reduction of term deposits, especially long-term ones. In addition, almost half of deposits were in foreign currency. The main problems that determine the shortage of long-term bank resources include the low level of trust of Ukrainian citizens both to individual banks and the banking system as a whole, high deposit risks and imperfection of the legislative framework regulating the relations between banks and customers. In addition, in the banking sector, it is necessary to create conditions for the full implementation by banks of the transformation of short-term resources into long-term ones, as far as the bank's functions as a financial intermediary are not limited to attracting long-term resources for the issuance of long-term loans. The concentration of the principal amount of deposit resources of the banking system of Ukraine in a small number of banks is an important feature of the deposit market of Ukraine.

Key words: deposit, deposit market, deposit policy, long-term deposit, short-term deposit.

Постановка проблеми. Головною відмінністю та специфічною рисою банківської діяльності є те, що банк оперує здебільшого залученими коштами, тобто коштами населення та суб'єктів господарювання, найбільшу частину яких становлять ресурси, залучені з депозитних джерел. Наявність достатніх джерел фінансових ресурсів є основою ефективного функціонування будь-якої банківської системи. У більшості країн формування ресурсної бази банків відбувається переважно за рахунок залучення заощаджень населення, тому саме від належної організації цього процесу та інструментів його реалізації залежать надійність функціонування банківської системи країни та її ефективність. Тому проблема формування та ефективного використання ресурсної бази банків не лише залишається актуальною з часів створення перших банків, а й вимагає подальшого дослідження для удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення питань депозитної діяльності банківських установ зробили відомі зарубіжні економісти: Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, Дж. Сінкі.

До найбільш вагомих праць, адаптованих під реалію українського банківського ринку та присвячених теоретичним і практичним засадам депозитної політики банку, належать дослідження вітчизняних учених: О. Васюренка, О. Дзюблюка, О. Дмитрієва, В. Гесця, А. Герасимовича, О. Гриценка, О. Заруби, А. Кириченка, В. Колеснікова, Т. Коха, Л. Кроливецької, А. Мороза, С. Науменкової, Л. Примостки, М. Савлука, Т. Смовженко та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте істотне підвищення ролі депозитної політики у забезпеченні стійкості і надійності як певного банку, так і банківської системи країни зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, а особливо моніторингу стану депозитного ринку України та меха-

нізму взаємодії банківських установ із клієнтами у процесі формування ресурсного потенціалу.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка стану ресурсного забезпечення та структури депозитних портфелів як окремих банків, так і банківської системи України загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із найважливіших механізмів формування ресурсної бази банку є його депозитна політика, що визначається як стратегія і тактика банку в залученні грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективнішої комбінації цих джерел з метою максимізації прибутку та всебічного задоволення потреб клієнтів у депозитних послугах. Задля отримання прибутку банки використовують залучені кошти юридичних і фізичних осіб для здійснення кредитних та інвестиційних операцій за більш високі процентні ставки [1].

Депозитна політика банку ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами і націлена на їх вдосконалення та розвиток. Банку важливо розробляти депозитну політику насамперед тому, що це дає можливість регулювати, управляти та раціонально організувати взаємини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху коштів. У процесі розроблення депозитної політики слід враховувати рівень розвитку суспільства, банківської системи держави і конкретного банку [2].

На підставі даних офіційного сайту Національного банку України проведемо аналіз динаміки та структури депозитних портфелів банків України за період із 2013 по 2017 рік, що відображено у таблиці 1.

Дані таблиці показують, що загальний обсяг депозитів в Україні станом на 01.01.2018 року становив 929567814 тис. грн., щона 74735716 тис. грн. більше від аналогічного показника станом на 01.01.2017 року, з них депозити фізичних осіб становили 479 536 313 тис. грн. (51,6%), depo-

зиту юридичних осіб – 450 031 501 тис. грн. (48,4%).

За 2013–2017 роки структура депозитного портфелю українських банків змінювалася: якщо у 2013 році в депозитному портфелі суттєво переважали депозити фізичних осіб, які становили 441 892 374 тис. грн. (62,9%), то впродовж чотирьох років їхня частка постійно зменшувалася і на кінець 2017 року становила 51,6% (479 536 313 тис. грн.). Загальний же обсяг

депозитного портфелю українських банків мав позитивну динаміку – з 702 914 233 тис. грн. у 2013 році збільшився до 929 567 814 тис. грн. на початок 2018 року (рис. 1).

Як відомо, залучені депозити поділяють залежно від термінів строкових угод і згідно з класифікацією Національного банку України утворюють п'ять груп:

до 31 дня (місяць); від 32 до 92 днів (квартал); від 93 до 183 днів (півріччя); від 184 до

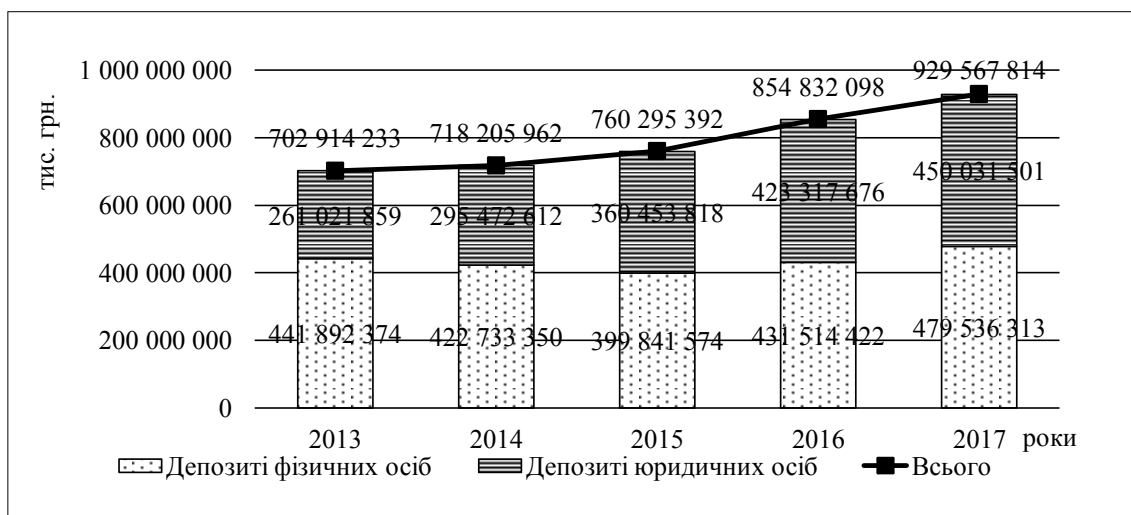

Рис. 1. Динаміка депозитних ресурсів банків України [3]

Таблиця 1

Депозитний портфель банків України за 2013–2017 роки, тис. грн.

Період	2013	2014	2015	2016	2017
Всього	702914233	718205962	760295392	854832098	929567814
Зміна у річному обчисленні, %	17,6	2,2	5,9	12,4	8,7
Депозити фізичних осіб	441892374	422733350	399841574	431514422	479536313
Зміна у річному обчисленні, %	19,5	-4,3	-5,4	7,9	11,1
Частка в депозитному портфелі, %	62,9	58,9	52,6	50,5	51,6
Депозити юридичних осіб	261021859	295472612	360453818	423317676	450031501
Зміна у річному обчисленні, %	14,6	13,2	22,0	17,4	6,3
Частка в депозитному портфелі, %	37,1	41,1	47,4	49,5	48,4
Динаміка депозитного портфелю за валютою депозитів					
У гривні	431101066	373912792	401266597	435345776	499457597
Зміна у річному обчисленні, %	32,2	-13,3	7,3	8,5	14,7
Частка в депозитному портфелі, %	61,3	52,1	52,8	50,9	53,7
У валюті	271813166	344293171	359028795	419486322	430110217
Зміна у річному обчисленні, %	0,1	26,7	4,3	16,8	2,5
Частка в депозитному портфелі, %	38,7	47,9	47,2	49,1	46,3
Динаміка депозитного портфелю за строками депозитів					
Поточні депозити	219869761	271182318	345688928	416040537	457165344
Зміна у річному обчисленні, %	13,7	23,3	27,5	20,4	9,9
Частка в депозитному портфелі, %	31,3	37,8	45,5	48,7	49,2
Строкові депозити	483044472	447023644	414606464	43791561	472402470
Зміна у річному обчисленні, %	19,5	-7,5	-7,3	5,8	7,7
Частка в депозитному портфелі, %	68,7	62,2	54,5	51,3	50,8

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

365 днів (рік); понад 365 днів (довгострокові депозити) [3].

Відповідно, депозити перших чотирьох груп є короткостроковими, а депозити п'ятої групи – довгострокові. Чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банків на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів банків, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує залежність від міжбанківських позик. Проте строкові депозити є дорожчими для банків, що негативно впливає на їхню рентабельність та прибутковість. При цьому спостерігається певна закономірність, що за високих темпів інфляції підприємства і населення здебільшого уникають строкових депозитів. Населення у такому разі зберігає кошти поза банківською системою у вигляді вільноконвертованої валюти, а підприємства – на розрахункових (поточних) рахунках.

Дані НБУ свідчить, що впродовж 2014–2015 років загальна сума строкових депозитів у структурі депозитних портфелів банків України зменшувалася, що було викликано соціально-політичною нестабільністю, збільшенням темпів інфляції, збройною агресією Російської Федерації, зокрема анексією АР Крим та окупацією східних областей України; за 2016 та 2017 роки загальна сума строкових депозитів почала зростати порівняно з показниками попереднього року.

Загалом за досліджуваний період питома вага строкових депозитів у загальній сумі депозитного портфеля банків України неухильно знижувалася: з 68,7% у 2013 році до 50,8% на кінець 2017 року. В результаті на кінець 2017 року в структурі депозитів банків України незначно переважали строкові депозити (рис. 2), які становили 472 402 470 тис. грн. (50,8%), тоді як поточні депозити становили 457 165 344 тис. грн. (49,2%).

Така динаміка депозитного портфеля банків України є вкрай негативною, тому що за раху-

нок короткострокових ресурсів банки не можуть здійснювати довгострокові кредитні вкладення, що зумовлює низькі темпи економічного зростання, оскільки в країні немає достатньої кількості довгострокових ресурсів для кредитування економіки.

Станом на 01.01.2018 року валютна структура загального депозитного портфеля банків України на 53,7% (499 457 597 тис. грн.) складалася з гривневих вкладів, а 46,3% (430 110 217 тис. грн.) становили вклади в іноземній валюті. Як свідчить рисунок 3, за досліджуваний період зберігалася постійна позитивна динаміка депозитів в іноземній валюті, тоді як динаміка гривневих депозитів була нестабільною.

Проведений аналіз дає можливість дійти висновку, що український депозитний ринок починає повільно відроджуватися після падіння, викликаного військово-політичною невизначеністю та девальвацією гривні.

Нині до основних проблем, що зумовлюють дефіцит довгострокових банківських ресурсів, можна віднести: низький рівень довіри до банків, недостатній рівень розвитку небанківських фінансово-кредитних інститутів і фондового ринку, високі кредитні ризики та недосконалість законодавчої бази. Але, незважаючи на це, у банківському секторі необхідно створювати умови для повноцінної реалізації банками функції трансформації короткострокових ресурсів у довгострокові, оскільки функції банку як фінансового посередника не обмежуються залученням довгострокових ресурсів для видачі довгострокових кредитів. Головною причиною неможливості повноцінної трансформації ресурсів за термінами в Україні є особливості системи управління ліквідністю банків – вітчизняні банки підтримують власну ліквідність за рахунок великого обсягу добровільних резервів, оскільки у разі кризи їм не гарантована ресурсна підтримка НБУ.

Для того щоб отримати уявлення про вибір банків, яким фізичні та юридичні особи нада-

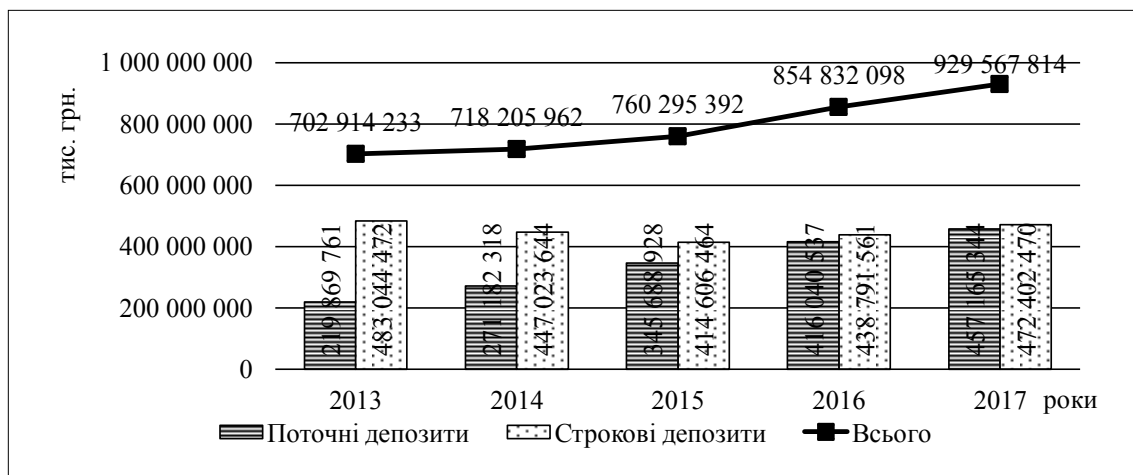

Рис. 2. Динаміка депозитних ресурсів банків України в розрізі строків [3]

ють перевагу у зберіганні депозитів, складемо рейтинг ТОП-10 провідних банків України за обсягами депозитного портфеля фізичних осіб (табл. 2) та депозитного портфеля юридичних осіб у банках України (табл. 3).

Лідерами ринку депозитів фізичних осіб станом на 1 січня 2018 року були великі системні банки з державною часткою – ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», банк із приватним капіталом – ПАТ «Альфа-Банк», банк з іноземної банківської групи – АТ «Райффайзен банк Аваль».

Вкладниками впродовж минулого року віддавалася перевага розміщенню коштів на депозитах короткострокового характеру термі-

ном на 3 місяці. Також попитом користувалися вклади з вільним доступом. А вже за результатами жовтня – листопада спостерігалася позитивна динаміка приросту показників більш тривалих вкладів, терміном, що перевищує 6 місяців.

Основними причинами, що пояснюють відновлення припливу депозитів, фахівці вважають стабілізацію курсу, зниження інфляції, а також зняття обмежень за валютними внесками.

Банками-лідерами за обсягом залучених депозитів юридичних осіб станом на 01 січня 2018 року були великі системні банки з державною часткою – АТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк», ПАТ КБ «Приватбанк»

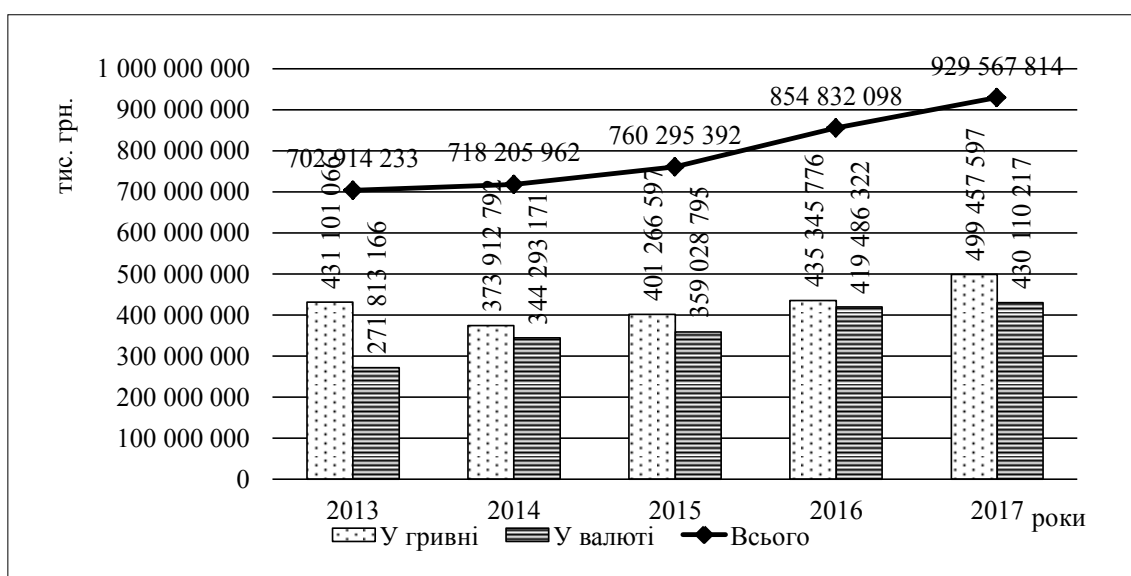

Рис. 3. Динаміка депозитних ресурсів банків України в розрізі валют [3]

Таблиця 2
Депозитний портфель фізичних осіб в банках України станом на 01 січня 2018 року

Рейтинг	Банк	Сума, всього, тис. грн.	Частка в структурі, %	В тому числі, тис. грн.			
				кошти до запитання	%	строкові депозити	%
1	ПАТ КБ «Приватбанк»	168 058 211	35,0	50 203 337	29,9	117 854 874	70,1
2	АТ «Ощадбанк»	86 568 072	18,1	20 305 765	23,5	66 262 307	76,5
3	АТ «Укрексімбанк»	25 051 786	5,2	7 118 017	28,4	17 933 768	71,6
4	ПАТ «Альфа-Банк»	23 607 957	4,9	4 331 144	18,3	19 276 813	81,7
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	21 677 757	4,5	15 330 211	70,7	6 347 546	29,3
6	АБ «Укргазбанк»	16 735 699	3,5	3 775 982	22,6	12 959 717	77,4
7	ПАТ «ПУМБ»	15 617 973	3,3	5 903 357	37,8	9 714 616	62,2
8	АТ «Укрсиббанк»	12 654 705	2,6	11 212 000	88,6	1 442 705	11,4
9	ПАТ «Укрсоцбанк»	10 907 387	2,3	3 807 689	34,9	7 099 698	65,1
10	АТ «ОТП Банк»	10 052 842	2,1	7 326 778	72,9	2 726 063	27,1
...							
Всього за банками України		479 536 321	100	153 208 484	31,9	326 327 829	68,1

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

Таблиця 3

Депозитний портфель юридичних осіб у банках України станом на 01 січня 2018 року

Рейтинг	Банк	Сума, всього, тис. грн.	Частка в структурі, %	В тому числі, тис. грн.			
				кошти до запитання	%	строкові депозити	%
1	АТ «Укрексімбанк»	56 926 042	13,3	45 327 234	79,6	11 598 808	20,4
2	АТ «Ощадбанк»	46 462 991	10,9	30 669 162	66,0	15 793 830	34,0
3	АБ «Укргазбанк»	43 838 170	10,3	27 789 689	63,4	16 048 480	36,6
4	ПАТ КБ «Приватбанк»	40 491 623	9,5	27 768 376	68,6	12 723 247	31,4
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	30 258 990	7,1	26 278 328	86,8	3 980 662	13,2
6	АТ «УкрСиббанк»	22 645 328	5,3	21 387 331	94,4	1 257 997	5,6
7	ПАТ «ПУМБ»	21 280 519	5,0	13 210 526	62,1	8 069 993	37,9
8	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	18 619 737	4,4	11 200 748	60,2	7 418 989	39,8
9	ПАТ «Альфа-Банк»	17 758 483	4,2	10 380 647	58,5	7 377 836	41,5
10	ПАТ «СІТІБАНК»	16 741 907	3,9	16 283 439	97,3	458 468	2,7
...							
Всього за банками України		427 506 800	100	303 956 860	71,1	123 549 940	28,9

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

Таблиця 4

ТОП-рейтинг банків України станом на січень 2018 року, ранжируваних за сумою депозитного портфеля, тис. грн.

Позиція в рейтингу	Назва банку	Сума депозитного портфеля, тис. грн.	Частка в банківській системі, %
1	ПАТ КБ «Приватбанк»	208 589 598	22,44
2	АТ «Ощадбанк»	148 302 247	15,95
3	АТ «Укрексімбанк»	88 584 209	9,53
4	АБ «Укргазбанк»	60 714 238	6,53
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	52 280 577	5,62
6	ПАТ «Альфа-Банк»	41 366 440	4,45
7	ПАТ «ПУМБ»	36 900 186	3,97
8	АТ «Укрсиббанк»	35 319 946	3,80
9	АТ «ОТП Банк»	25 266 526	2,72
10	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	24 983 064	2,69
11	ПАТ «Укрсоцбанк»	19 335 915	2,08
12	ПАТ «СІТІБАНК»	16 748 309	1,80
13	АБ «Південний»	16 321 160	1,76
14	АТ «Прокредит Банк»	12 288 347	1,32
15	АТ «Таскомбанк»	11 444 182	1,23

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

та банк з іноземної банківської групи – АТ «Райффайзен банк Аваль».

Надійність депозиту залежить від надійності самої банківської установи, до якої звертається клієнт, а важливу роль відіграє фактор власника з погляду поповнення капіталу і ліквідних ресурсів, що є основою стійкості в стресових умовах. Жоден банк, який належить державі або міжнародним фінансовим холдингам, за досліджуванний період не був визнаний неплатоспроможним.

Основними критеріями системної важливості є загальний розмір активів, зобов'язань,

системні взаємозв'язки в банківській системі й обсяг кредитування найважливіших секторів економіки.

Тож наведемо рейтинг топ-15 банків України станом на січень 2018 року, ранжируваних за сумою депозитного портфеля (табл. 4).

Дані таблиці 4 показують, що станом на січень 2018 року 54,45% депозитного ринку банківської системи України займали чотири банки з державною формою власності, а загалом п'ятнадцять провідних банків займають 85,89% загальної суми депозитного ринку України. Із

них більше половини є банками з іноземним капіталом.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що загалом український депозитний ринок починає повільно відроджуватися після падіння, викликаного військово-політичною невизначеністю та девальвацією гривні.

За досліджуваний період частка строкових депозитів у загальній сумі депозитів комерційних банків України знижувалася, а поточних депозитів – зростала. До основних проблем, що зумовлюють дефіцит довгострокових банків-

ських ресурсів, можна віднести: низький рівень довіри до банків, недостатній рівень розвитку небанківських фінансово-кредитних інститутів і фондового ринку, високі кредитні ризики та недосконалість законодавчої бази.

Лідерами депозитного ринку України є великі системні банки, насамперед – із державною формою власності, а також банки з іноземним капіталом, однією із причин чого стало те, що жоден банк, який належав державі або міжнародним фінансовим холдингам, за досліджуваний період не був визнаний неплатоспроможним.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутинець Ф.Ф. Банківська справа / за ред. Ф.Ф. Бутинця. Київ: Кондор, 2004. 461 с.
2. Абралава Н.А. Депозитний потенціал комерційного банку. *Вісник Української академії банківської справи*. 2004. № 2. С. 62–66.
3. Грошово-кредитна статистика / Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579. (дата звернення: 20.12.2018).
4. Аналіз банків України: огляди, графіки, факти. URL: <http://bankografo.com>. (дата звернення: 20.12.2018).
5. Стан депозитної діяльності банків України. Фінансовий портал України. URL: <http://finance.ua>. (дата звернення: 20.12.2018).